

Norr Hårsbäcks missionshus

Renovering av murstock och kakelugn

Antikvarisk kontroll

Norr Hårsbäck 1:10
Västerlövsta socken
Uppland

Helén Sjökvist

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund.....	2
Missionshuset.....	2
Vaktmästarbostaden.....	2
Utförda arbeten 2006	3
Kök.....	3
Bostadsrum	5
Resultat.....	6
Referenser	7
Otryckta källor.....	7
Litteratur.....	7
Muntliga källor.....	7
Tekniska och administrativa uppgifter.....	7

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2007

Omslagsbild: Utsnitt från Lagaskifteskarta för Norr Hårsbäcks by 1863.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle 1998. Dnr 507-99-498

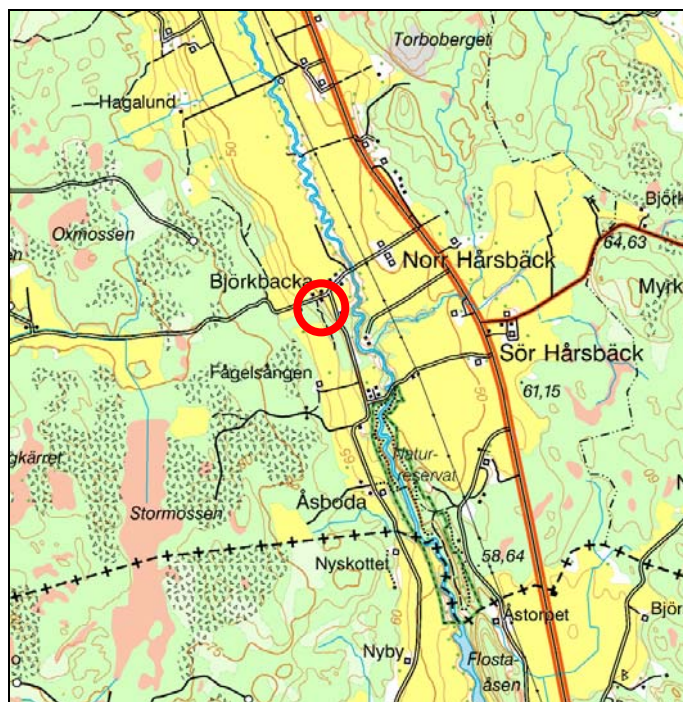
ISSN: 1653-7408
ISBN 13:978-91-85741-56-4

Tryck: Kulturmiljövård Mälardalen 2007

Inledning

Under december 2006 har murstocken och kakelugnen i Norr Hårsbäcks gamla missionshus, nuvarande bystuga, renoverats. För åtgärderna erhöll Bystugeföreningen bidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse från Länsstyrelsen i Västmanlands län dnr 434-13005-2006, beslut fattades 2006-11-21. Arbetet som genomförts 2006 har stått under antikvarisk kontroll av Kulturmiljövård Mälardalen.

Bystugeföreningen har även under 2004 och 2005 fått bidrag för omläggning av tak på byggnaden samt för renovering av fönster.

Figur 1. Missionshusets läge markerat med röd ring på Gröna kartan.

Figur 2: Det gamla Missionshuset i Norr Hårsbäck.
Foto: Helén Sjökvist, VLM.

Bakgrund

Missionshuset

Norr Hårsbäcks missionshus uppfördes år 1908, under ledning av byggmästare J Karlsson från Vittinge.¹ Huset var i bruk för en lokal missionsförsamling till omkring 1970. Därefter avstannade verksamheten, till följd av vikande medlemstal. Hårsbäcks byalag förvärvade byggnaden år 1989, mycket med tanke på att detta var byns enda återstående offentliga möteslokal. Byggnaden är uppförd i 1½ plan, med huggen stengrund och väggar av stående plank. Fasaderna är klädda med faluröd pärlspontpanel med vita knutar och foder. Taket är täckt med tvåkupigt lertegel, troligen från Hårsbäcks tegelbruk. Skorstenen är murad med rött tegel, utkragad och avtäckt med svartlackerad plåt.

Missionshuset i Norr Hårsbäck är uppförd under en period då församlingarna knutna till Svenska missionsförbundet (SMF) ökade starkt i antal i hela landet.² Byggnaden är uppförd i enlighet med den frikyrkoarkitektur som var vanligt förekommande på hela den svenska landsbygden och som i allmänhet uppfördes av byggnadskunnigt folk i trakten. Flertalet av alla de missionshus som uppfördes på landsbygden under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal följde samma mönster. Vanligtvis anslöt exteriören till den lokala byggnadstraditionen. Planformen var i allmänhet rektangulär med en entré på ena gaveln. Redan vid 1800-talets mitt började planformen med en stor kyrksal, en liten sal och ett kök förekomma. Detta kom sedan att bli ett begrepp och vara den vedertagna rumsuppdelningen i hela landet. Norr Hårsbäcks missionshus följer detta typiska mönster för rumsuppdelningen på nedre plan.

Vaktmästarbostaden

På den övre våningen av det gamla missionshuset finns en lägenhet om ett rum och kök som ursprungligen var tänkt som bostad för vaktmästaren. Lägenheten är en välbevarad enhet med höga kulturhistoriska värden. I början av 1940-talet bodde ett äldre par i lägenheten. Mannen hette Arvid Johansson och var såväl skomakare som vaktmästare för missionsförsamlingen. I slutet av 1940-talet beboddes lägenheten några år av en målare med hustru. Paret hade flyttat till Hårsbäck från Norrland men flyttade efter ett par år vidare till Norrköping. Den sista personen som hade lägenheten som permanentbostad hette Agnes Larsson och kom ursprungligen från Hårsbäck men hade bott inne Heby samhälle. Hon bodde i lägenheten fram till slutet av 1950-talet eller möjligen in på 1960-talet. Därefter har lägenheten fungerat som fritidsbostad en bit in på 1980-talet, varefter den har stått tom.³

I köket finns endast vedspis och först nyligen drogs vatten in. Väggarna har tidigare varit klädda med pärlspont vilket skymtar fram vid köksinredningen där treetexskivorna som idag täcker väggarna tagits bort. Pärlsponten bakom skivorna tycks först ha varit björkådrad och därefter målad med en blekt grågrön färg.

Köksspisen i den gamla vaktmästarbostaden är av typen Husqvarna n:o 27. Modellen tillverkades mellan åren 1890-1924. Spisen är inmurad i ett kakelklätt

---

¹ Hammarskiöld 2003.

² Holmblad s. 109.

³ Blomquist 2006.

fundament, och man har även satt kakel på muren bakom spisen. Kaklet är ett vitt standardkakel som är satt med smala fogar. Under 2005 togs muren bakom upp för att kunna rensa skorstenen från kajbon. Hålet är återigen igensatt med tegel. I samband med denna åtgärd avlägsnades dock kaklet i viss mån och före renoveringen 2006 saknades flera kakelplattor.

Taket i köket är lagt med pärlspont. Troligen ligger det en äldre linoljefärg i botten medan den senaste ommålningen var utförd med en hård, spröd färg som spruckit upp i stora flagor. Den underliggande färgen hade en gulaktig ton, men detta kan troligen bero på att oljefärgen gulnat då den blivit övermålad, samt att taket även blivit smutsigt beroende på vedspisen.

Även bostadsrummets väggar är klädda med treetex. Taket är däremot pappspänt. Bostadsrummet karakteriseras främst av sin kakelugn av sen 1800-tals typ.

Utförda arbeten 2006

Kök

Kanalen i skorstenen har tätats hela vägen mellan köksspisen och skorstenskrönet. Arbetet har utförts genom en glidgjutning med keramex. Principen är den samma som för traditionell säckdragning men utförs med ett modernt keramiskt material. Anslutningen till spisen har tätats. Istället för att flytta ut spisen valde man att gå in via muren där kaklet var borttaget efter rensningen av kanalen.

Det tidigare borttagna kaklet var i viss mån sprucket. Detta ersattes med kakel av samma typ. Över gränsen för kakelsättningen putsades och målades med linoljefärg.

Idag finns ingen lera inne i järnspisen och detta har inte heller tillförts. I anslutningen mellan kakel och pärlspont finns idag en glipa där köksinredningen stått. Denna kommer troligen att byggas in då man åter sätter in inredning.

Kökstaket har målats. En mindre skada fanns i taket, strax innanför dörren mot trapphuset. Denna visade sig dock vara så begränsad att åtgärder inte var nödvändiga. Taket skrapades rent från all löst sittande färg. Detta innebar att all färg från senaste ommålningen skrapades bort till fast underlag och i vissa delar skrapades det ned till trärent. Taket målades med linoljefärg från Wasp. Grundningen tunnades något lite med lacknafta, medan mellanstrykning och slutstrykning gjordes med oförtunnad färg.

Figur 3: Köket före åtgärderna. Hål har tidigare tagits upp i murstocken, över spisen, för att möjliggöra en rensning av kanalerna från kajbon.

Figur 4: Köket efter åtgärder. Murstocken är åtgärdad, kakel uppsatt kring spisen och murstocken är målad utvändigt.

Figur 5: Kaklad spis

Figur 6 nedan: Spår av björkädring i köket,

Figur 7: Kökstaket före ommålning. Centralt i bilden syns den skada som visade sig vara mindre allvarlig än befarat.

Figur 8: Kökstaket efter ommålning med linoljefärg.

Bostadsrummet

Krönet och två varv plockades ned för att komma åt att åtgärda läckaget. Bakväggen kontrollerades för eventuellt läckage. Man tycks tidigare ha använt något annat, hårdare material, än lerbruk vid anslutningen mellan skorstenskanalen och kakelugnens kanaler. Detta ersattes med lerbruk.

Figur 9: Kakelugnen före åtgärder.

Figur 10. Kakelugnen efter åtgärder.

Resultat

Arbetet har genomförts helt efter de riktlinjer som dragits upp före renoveringen. Ur antikvarisk synpunkt hade det möjligen varit ännu bättre med en traditionell säckdragning av skorstenen istället för med keramisk massa. Det beslutades dock i samråd med Länsstyrelsen att detta var ett avsteg som var fullt acceptabelt.

Referenser

Otryckta källor

Hammariskiöld, Rolf. Skrivelse dnr VLM 030153, daterad 2003-02-04

Sjökvist Helén. 2004. Norr Hårsbäcks f.d. missionshus - byggnadsvårdsåtgärder 2004, Västmanlands läns museum, Kulturmiljöavdelningen Rapport B, 2004:B27, Västerås.

Litteratur

Holmblad, Inger-Britt. 2002. Hören Herrens röst! Byggförlaget Stockholm.

Muntliga källor

Allan Blomqvist, Norr Hårsbäck. 2006-12-14.

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:	06121
Länsstyrelsen dnr:	434-13005-2006
Fastighetsbeteckning:	Norr Hårsbäck 1:10
Landskap:	Uppland
Län:	Västmanland (Uppsala län från 2007)
Socken:	Västerlövsta
Kommun:	Heby
Ägare-beställare:	Norr Hårsbäcks byalag ideell förening
Entreprenör:	Skorsten: Wagro Varmsätra 224 733 92 Sala
	Kakelugn:
	Måleri: Allan Blomqvist Tord Johansson
Antikvarisk kontroll:	Kulturmiljövård Mälardalen Helén Sjökvist Stora gatan 41 722 12 Västerås

